

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ У ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Стаття присвячена аналізу можливостей розвитку творчого потенціалу учнів на гурткових заняттях у позашкільних навчальних закладах освіти. Розглянуто умови та фактори, що позитивно впливають на розвиток творчих здібностей школярів; визначено роль особистості педагога у вихованні обдарованого гуртківця.

Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті ставить перед педагогами важливі завдання, основним з яких є створення умов для розвитку й самореалізації кожного її громадянина. Держава й суспільство відчувають потребу у формуванні покоління, здатного акумулювати і творчо переосмислювати набутий досвід, навчатися впродовж життя, створювати та вдосконалювати цінності громадянського суспільства. Водночас, сучасній школі та позашкільним закладам освіти потрібні компетентні педагоги, які, перебуваючи в режимі постійного творчого пошуку, спонукали б вихованців до продуктивної ініціативно-перетворювальної діяльності. Творчість має велике значення для повноцінного розвитку особистості, тому люди, підготовлені до творчої діяльності, здатні набагато швидше адаптуватися в соціумі, краще засвоювати й виконувати свою роботу на виробництві, приносити більше користі суспільству. Тому питання розвитку творчої особистості продовжує залишатись актуальним.

Проблеми розвитку творчого потенціалу школярів вивчали В.Дружинін, Д.Зербін, В.Барко, А.Тютюнников та ін. Аналізуючи категорію «творчі здібності», науковці визначають їх як психологічні особливості дитини, що уможливають оволодіння нею навичками творчої діяльності. Різні аспекти творчого розвитку особистості розглядали П.Трощко, С.Соловейчик, І.Матюша. Особливості формування творчих якостей вихованців під час гурткової роботи висвітлювали Я.Треф'як, Н.Литвинова, І.Прус. Незважаючи на посилений інтерес науковців, методистів, педагогів-практиків до проблеми, вважаємо важливим детально зупинитися на аналізі умов розвитку творчих здібностей гуртківців засобами позашкільної освіти.

Мета статті: проаналізувати можливості розвитку творчого потенціалу учнів на гурткових заняттях у позашкільних навчальних закладах, розглянути умови, що позитивно впливають на розвиток творчих здібностей школярів, визначити роль особистості педагога у вихованні гуртківців.

Досліджуючи природу творчості, В.Барко розглядає цю категорію як «природну функцію мозку, яка виявляється і реалізується в діяльності при наявності спеціальних здібностей у тій чи іншій конкретній діяльності» [1, с.14]. А.Лук вважав,

* © Александровська Г. Л.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

що творчість – це «не тільки труд художника, артиста, вченого; вона може проявитися в іншій діяльності, результатом якої будуть як конкретні ідеї і продукти, так і самі дії» [2, с.6]. М.Веракс трактує творчі здібності як «індивідуальні особливості, специфічні якості людини, котрі визначають успішність виконання ними творчої діяльності різного роду» [3, с.9]. Педагоги С.Темченко, Л.Багас, О.Калініченко, Т.Махтій, досліджуючи проблему розвитку творчих здібностей школярів, акцентують увагу на необхідності бачити індивідуальні здібності в кожній дитині та націлюють розвивати їх різними засобами, зокрема гурткової роботи.

Особливе значення для формування в учнів творчих здібностей має народне мистецтво. Розуміння його видів, як складової культурно-історичної спадщини народу, дають змогу дитині не тільки засвоїти систему духовних цінностей, сформувати піднесене, оптимістичне, радісне, одухотворене сприйняття дійсності, а й сприяє виробленню розуміння вихованцями прекрасного в житті та мистецтві.

Саме в шкільному віці в учнів починають формуватись творчі здібності, необхідні для подальшого естетичного розвитку, формування духовної культури, вироблення єдності в розумінні красивого, доброго, правильного, та цілісного сприйняття змісту і форми світу [4]. Для дитини більш важливим є процес творчості, аніж її результат. Розвивати творчі здібності дитини треба з урахуванням вікових психофізіологічних особливостей, що потребує глибокого знання педагогом індивідуальних рис вихованця, уважного й тактовного ставлення до неповторності його особистості.

Тому педагогам необхідно вміти створювати сприятливі умови для навчання та творчої діяльності школярів, що дало б їм змогу розкрити та проявити свої здібності. Адже саме творчі здібності збагачують особистість, а їх розвиток слугує підґрунтям для формування духовної культури людини.

Гурткова робота в позашкільних навчальних закладах допомагає розв'язувати питання розвитку творчого потенціалу дітей. Для реалізації передумов розвитку творчих здібностей вихованців використовуються ефективні форми й методи навчання: пояснювально-ілюстративний, розповідь, бесіди, робота з книгою, демонстрація, вправи, практичні роботи репродуктивного і творчого характеру, методи мотивації і стимулювання, навчального контролю, взаємоконтролю й самоконтролю, пізнавальна гра, проблемно-пошуковий, ситуативний, екскурсії. Потрібно проводити такі заняття, котрі можуть зацікавити учнів, на яких вони мають змогу фантазувати. Дитяча творчість особливо яскраво виявляється на заняттях-мандрівках, заняттях-казках [5].

Робота гуртка «Фольклорно-етнографічне краєзнавство» є потужним засобом розвитку творчих здібностей дітей, оскільки впродовж занять вихованцям надається максимальна

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

свобода для прояву творчої ініціативи. Організована керівником творча діяльність надихає гуртківця, заохочує до генерації оригінальних ідей, стимулює формування якостей творчої особистості. Основною метою роботи гуртка є розширення уявлень дітей про культурні традиції рідного краю; збереження та відродження народних звичаїв, обрядів; формування в школярів практичних умінь і навичок при виготовленні обрядових ляльок-мотанок; набуття досвіду власної творчої діяльності, вміння реалізувати свій творчий потенціал.

Знайомство з різноманітними природними матеріалами та технічними засобами дає можливість гуртківцям створювати оригінальні вироби в народному стилі, відчувати при цьому себе творцями. На заняттях гуртка використовуються елементи творчої гри, що вчить дітей обмірковувати шляхи здійснення того чи іншого творчого задуму. Засобами гри розвивається активність, самостійність, уява вихованців, знімається напруга та зникає невпевненість дітей. Для заохочення гуртківців до творчої праці важливо влаштовувати виставки їхніх виробів. Педагогом варто залучати вихованців до спільної діяльності, що може прискорити розвиток їхніх творчих здібностей.

Особлива роль організації творчої діяльності вихованців відводиться керівнику гуртка, оскільки він повинен працювати з кожним учнем індивідуально, урахувуючи інтелектуальні й творчі здібності кожного учня. Добре, коли поряд з творчим учнем знаходиться творчий педагог, який є прикладом для наслідування, адже тільки творча людина може виховати митця, винахідника. Демократичний стиль взаємин між педагогом і дитиною є важливою умовою виявлення й розвитку здібностей обдарованих вихованців.

Значну увагу необхідно звертати керівнику гуртка на формування в дітей таких особистісних рис, як відповідальність, чесність, працьовитість, самостійність тощо.

Наявність творчих здібностей у людини ще не гарантує творчих здобутків. Для їх досягнення необхідний «двигун», що запустив би в роботу механізм мислення, тобто необхідні мотивація до діяльності бажання й воля. Гурткова робота в поза-шкільних навчальних закладах, допомагає розв'язувати окреслені питання, зокрема шляхом організації творчої діяльності на заняттях у гуртку «Фольклорно-етнографічне краєзнавство».

Вихованці гуртка спочатку в основному виконують практичну роботу за зразками. Після оволодіння технікою виготовлення народних ляльок, дітям пропонуються традиційні та нетрадиційні форми й методи роботи, що мають творчу спрямованість. На заняттях гуртка використовуються сучасні технології активного навчання, проектно-технологічна діяльність, за рахунок чого значно розширюються можливості розвитку креативності школярів упродовж виконання всіх навчальних модулів програми.

На заняттях учням прищеплюється любов до рідного краю,

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

діти вчать оцінювати та аналізувати власноруч виготовлені вироби. Доступність змістовного матеріалу, практичне призначення виробів, раціональність використання сировини та інструментів роблять гурток привабливим і дозволяють займатися в ньому учням із різним рівнем підготовки та матеріальним становищем сім'ї.

Виконуючи творчі завдання в гуртку, вихованці вчать: ставити конкретну мету, керуватися нею у своїх діях; добирати і використовувати відповідні прийоми роботи, знаходити відповідні технічні засоби, знаряддя, матеріали, дотримуватися правил безпечної користування ними; володіти практичними вміннями й навичками; орієнтуватися у правилах доцільної та безпечної поведінки; виявляти творчу ініціативу, вигадку, демонструючи гнучкість і оригінальність мислення.

Керівник гуртка «Фольклорно-етнографічне краєзнавство» має допомогти кожній дитині усвідомити важливість творчої праці, учити планувати свою роботу, пояснювати, радити, як краще виконати завдання, спонукати до самостійного прийняття рішень, пробуджувати інтерес до майбутньої професії, підтримувати вихованця під час роботи, приділяючи особливу увагу вихованню в нього терпіння, самостійності, наполегливості та ініціативи, тренуванню в самостійному прийнятті рішень.

Не можна критикувати роботи учнів, слід лише коректно вказувати на зроблені помилки, пояснювати й давати поради щодо їх усунення в подальшій роботі. Заохочення та справедлива похвала педагога допомагає викликати в дитини ентузіазм і зберегти інтерес до роботи, бажання створювати прекрасне своїми руками.

Формуючи в молоді відповідальне ставлення до оновлення світу, у якому вони живуть, педагог сам повинен бути яскравою, неповторною, творчою особистістю. Колективна праця, спілкування з іншими дітьми та мудрим педагогом, обмін творчими ідеями позитивно впливають не тільки на розвиток творчої особистості, а й на соціалізацію юного громадянина України.

Зокрема заняття гуртка надають можливість підліткам відчувати національний колорит, заглибитись у витoki розмаїтого та багатогранного українського декоративно-ужиткового мистецтва, спонукаючи дітей до відтворення культурної спадщини нашого народу власними руками.

Мистецтво українського іграшкарства здавна було покликане змалку формувати в дітей духовний світ та пробуджувати відчуття рідного коріння. Традиційною українською іграшкою захоплюються діти. Важливим для них у розумінні мистецтва кераміки стало знайомство з витворами відомих на Херсонщині гончарів: В.Ткачуком, І.Лукою, О.Фахрадовою, В.Лисенко, В.Брезгаловою.

Однією із цікавих і результативних форм організації творчої діяльності виявилось проведення пошукової роботи з дітьми. Вихованці гуртка «Фольклорно-етнографічне краєзнавство» за

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Ініціативою керівника розшукали народних майстринь Л.Голоп'ярову, В.Лисенку, О.Гоноболіну, які мешкають на Херсонщині та займаються виготовленням авторських ляльок різноспрямованої тематики. Майстрині люб'язно поділилися своїми знаннями та досвідом із школярами. Результатом продуктивної співпраці на гурткових заняттях стало проведення практичних майстер-класів із виготовлення вузлової ляльки та ляльок-оберегів із рогами та тканини.

Вивчаючи специфіку творчої діяльності майстринь народної та театральної ляльки Херсонщини, діти ознайомилися з технологіями виготовлення таких ляльок. Праця майстринь, їх дивовижні вироби надихнули гуртківців на створення лялькового театру. Знайомство з яскравими представниками українського декоративного мистецтва стало справжнім святом для вихованців.

Для практичного закріплення здобутих гуртківцями навичок було організовано майстер-класи провідних майстрів-іграшкарів Херсонщини. Результатом їх проведення стала виставка сувенірних глиняних іграшок, розписаних власноруч вихованцями гуртка. До експонатів виставки додалися також вироби дітей з дерева, соломи, глини, борошна, тканини, ниток тощо.

Отже, для успішного розвитку творчих здібностей на заняттях гуртка «Фольклорно-етнографічне краєзнавство» варто створювати відповідні умови, до яких відносимо: комфортне розвивальне середовище, де панує атмосфера довіри, доброзичливості, творчої співпраці керівника і гуртківців; реалізацію сучасних підходів до організації і проведення занять; застосування інноваційних форм і методів позашкільної роботи; організації ефективної творчої діяльності дітей шляхом надання можливостей для самостійного вирішення творчих завдань та права вибору видів діяльності. Такі умови має створити педагог, який і сам творить красу власними руками, володіє мистецтвом яскраво та емоційно доносити інформацію, захоплюватися творчою працею.

Таким чином, розвиваючи творчі здібності вихованців у позашкільних закладах, ми не просто формуємо вміння бачити прекрасне, а й учимо гуртківців самостійно створювати його. А це вчить дітей нестандартно мислити, грамотно обґрунтовувати свою думку, самостійно приймати рішення.

Література:

1. Барко В. Як визначити творчі здібності дитини? – К.: Україна, 1991. – 49 с.
2. Лук А. Психологія творчості. – Львів: Наука, 1978. – 125 с.
3. Веракса М. Діалектичне мислення і творчість // Питання психології. – 1990. – №4. – С. 9 – 13.
4. Треф'я Я. Методика краєзнавчої роботи в школі // Історія в школах України. – 2002. – №1. – С. 6-7.
5. Грединарова Е. Развитие творческого мышления как условие успешного обучения // Практична психологія та соціальна робота. – 1999. – №1. – С.13-14.